

anyag mennyiségi komplikálódása bizonyos ponton minőségi változást idéz elő s megjelennek az életjelenségek. Ugyanilyen mennyiségi-minőségi változás visz át magasabb fokon az organikus létből a társadalmi létbe.

5. Bizonyos, hogy mindezek értelmében a dialektikus materialista biológia tényleg „közelebb áll“ a vitalizmushoz, mint a mechanizmus. Ebben azonban visszafejlődést csak az láthat, aki, mint G. Bohn, nem áll a dialektika alapján s így nem ismeri a tagadás tagadásának fogalmát. A dialektikus materialista biológia nem tesz engedményt a vitalizmusnak, hanem — a vitalizmust és a mechanizmust magasabb fokon meghaladva — átmenti mindegyikből azt, ami benne maradandó. Viszonya a mechanizmus kb. ugyanaz, mint ami a filozófiatörténetben a dialektikus materializmus viszonya a klasszikus német idealizmushoz.

6. Egy — haladó körökben is — eléggé elterjedt nézet úgy tekinti a dialektikus materialista biológiát, mint a mechanizmusnak egy-két hegeli formulával kibővített változatát. Marcel Prenant munkásságának tudománytörténeti jelentősége éppen abban áll, hogy e felfogással szemben rámutatott a dialektikus materialista biológia autonóm biológiai doktrína jellegére. Ezt az autonómiát elsősorban a mechanizmus részéről fenyegeti veszedelem, ezért fordítja könyvében Prenant fegyvereit — G. Bohn egy előadásában fel is róttá ezt neki — elsősorban a mechanizmus ellen. Ez azonban — mint Bohn véli — nem engedékenységet jelent a vitalizmus irányában. A dialektikus materialista biológia pontosan elhatárolt, úgy a vitalizmussal, mint a mechanizmussal szemben s bár még gyermekcipőiben jár, már is kész azok örökségének átvételére.

1. Georges Friedmann: La crise du progrès. Gallimard, Paris. — 2. L. v. Bertalanffy: Theoretische Biologie. Bornhaeger, Wien 1932. — 3. Paul Langevin: La notion de corpuscules et d'atomes. Hartmann, Paris, 1934. — 4. Adolf Meyer: Ideen u. Ideale der biologischen Erkenntnis. Barth, Leipzig. 1934. — 5. Driesch: Die Maschine u. der Organismus. Barth, Leipzig. 1935. — 6. F. Alverdes: Die Totalität des Lebendigen. Barth, Leipzig. — 7. Driesch I. m. 48. old.

R A G A D O Z Ó K

Irta: HOLLÓS KORVIN LAJOS

Hogy hazajött, kinyitotta az összes ablakokat. Aztán rögtön aludni küldte az inast, nem túrt embert maga mellett: kevés volt a levegő, szűk volt a szoba, az egész villa, az egész világ. Az ajtókat kinyitotta sorban, vagy nyolcat: hintázzon, cikázzon a levegő, ez is kevés volt; a smaragd-zöld csempés fürdőszoba bazinjébe ugrott: herkulesi törzse barnán, izmosan nyújtózott a hideget buzogó zuhanyrózsáig. Ez jó volt, de még keményebb, még mozdulatszomjasabb lett tőle, nem, így nem lehet aludni. Eloltotta a lámpákat és az ablakhoz állt, a légvonat fürgén kavargott meztelen bőrén: puha apró szelek a barna, mohás sziklákon. Karjai mint a csápok nyúltak fel az ablakfélfáig, ropogott, amint felhúzódkodott. Most jó lett volna valamit vagy valakit, egy rettentő ellenállást legyőzni. Legyőzni?... összetörni, morzsolni, szétmorzsolni, eltiporni!

Valami fenevadat, vagy sziklatömböt, vagy embert. Lepénnyé hengeríteni egy szoritással, vagy szétloccsantani egy ökölcsapással. Zsiga bácsi, a mamlasz doktor azt szokta mondani ilyenkor: vigyen haza egy nőcskét báró úr! De ha meglátja rajta, hogy „másnapos“ állapotban van, — ez is csak a nyelvén észlelhető, amely elkerüli a nehezebb mássalhangzókat ilyenkor! —, mingyárt felemeli a kezét, mint Stüssi vadász, a tökfilkó: Lassabban a testtel, kár azért a jó Szepesy-vérért, fiatal úr!... Igen, amikor „másnapos“, rendszerint három nap, három éjszaka és három lány ecete keveredik a vérében a megszámlálhatatlan ízű, gyullasztó szeszekkel. De ez kevés, kevés, nem oltja az izmai szomját. S ma különösen nem oltaná! Tudjisten mi van vele ma. Talán a nyár...

Elnyúlik a pamlagon, mint a kifeszített gumiszalag. Éjjél mult, még úgysem tudna aludni, nem megy a hálóba. Itt marad az uccára nyíló ablak mellett, itt mégis mozog valami élet, egy-egy autó surran, cipőtalp kopog halkán a járdán, néha aszonyi nevetés fodrosodik valahonnan.

Valami más kellene... több a birkózásnál, öklözésnél, vívásnál... ez mind csak játék, tétlen virtuskodás... Belekötni senki sem mer... Ölelni? Folyton?... Unja az elaléló nőket. Talán dolgozzék vagy tanuljon? Frászt! Parasztnak és zsidónak való dolgok ezek...

Az apja, igen, az más volt. Annak jó volt. Az ilyenkor félkézzel elkapta a bikaszarvát és addig nyomta a földhöz a dühöngő állat fejét, amíg nem remegett tehetetlenül minden porcikája. Vagy el-eltalálta félkézről egy-egy hajcsárát, lovászát, ha fizette is utána a kórházat. Ott fenn, akkor lehetett ilyesmit. Ott nagyobb úr volt az öreg Schmidt a tizezer marhájával és a hozzávaló legelőjével, mint a fia az ipszilónjával és a báróságával, — amit úgy fogadott el az öreg a kincstártól a háború vége felé, hogy szinte legyintett: jól van, adjátok, ha éppen akarjátok. Azt hiszik szegények, hogy evvel fizetik meg a potya-árért vásárolt marháimat... hadd nyughasson a lelkiismeretük... Mert az öreg Schmidt még a cs. és kir. kincstárnál is erősebb volt. Odaadta a marhát maximált áron, de kiszerezte, hogy övé a bőre. Hordatta is vissza a hadtáptól a bőröket az egész orosz és olasz frontról Sz...ra, ahol bőrgyárat épített és patikaáron adta vissza a kincstárnak a k. u. k. marhák bőrét. Hát így jött a báróság is... S mi közülük hozzá, hogy tizenkettőben még alig néhány száz marhája volt csak...

Az öreg, az igen. Egyszer egy élelmészési százados így szökölt: Hör'n Sie Schmidt! Mire az öreg felkapta a fejét és a fogai között köpte oda: Mit hörögsz öcsém, spájzkapitány? Mikor lefordították neki Schmidt választát, a kapitány kardot rántott, de az öreg szájon kapta s már vitték is a spítálba s onnan haza Bécsbe, ahol új fogsort kapott. A hadosztályparancsnok zipser volt... a hadbírótság megállapította, hogy Schmidt magyar úr, akinek kijár az „úr“ a neve mellé. Hát ennyire se kellett neki a báróság az ipszilonnal, nyugodjék békében.

Ő meg itt fekszik és a meztelen izmai szinte bögnék tehetetlenségükben, mint az ökrök. Kell tépni egy fát gyökerestől... roppant már a karja, igen, ez jó ötlet... kimászni itt az ablakon, nem túl magas, kicsi varni egy fát a járdaszélén és otthagyni. Hogy bámulnának reggel a Kis-Svábhhegyi utca lakói, dámák, nőrszók, gyerekek: hát ez a fa, hogy jött ki éjszaka? Már mozdul is, de most mintha surolná valami a falat...

Igen, világosan hallja, valaki kapaszkodik az ablak felé. Két kéz hajlik a keretre, azután egy fej elfödi az uccasarki lámpa ideferdülő sugarát.

A pamlag ölébe kúszik, meztelen teste a falhoz lapul. Még a lélekzetét is elfojtja, csak a szeme mozog: követi az alak minden mozdul-

tát. Sapka van a fején... most felágaskodik és belép, gyorsan árnyékba húzódik, percekig mozdulatlan áll. Szepesy látja. Az alak motoszkál a zsebében, valami kattán, a zseblámpa sugara Szepesy mellett csap le. A másik kézben feszítővas villog. Szepesy kinyújtja balját jó hosszan, egy lendülettel: csuklón ragadja a feszítővasas kezét, jobbjá már a tonkot markolja. A zseblámpa a szőnyegre hull, hátára esik, fényköre rezegve pihen meg a plafonon. Szepesy hatalmas ütést érez az állán, azután a betörő a zsebéhez kap... revolver... de akkorát csavar a csuklóján... egészen hátra tekeri a kezét... hogy földig görnyed és a revolver is a szőnyegre hull. Térdel a pamlagon, a zseblámpa sápadt harmatában aranylik a barna bőrre, baljában a rabló tarkójáig csavart csuklója, jobbjá a lebecsüklő nyakon, amely tüzel és zihálva remeg.

Elégedetten felnevet, leül a pamlagra és hajánál fogva állítja talpra a betörőt. Kinyúl, felgyújtja a pamlag végén az állólámpát, úgy nézi meg. Szervusz betörő úr! — üdvözli vidáman.

Barna, zömök, erős fiú. Olyan ő korabeli, huszonöt és harminc között. Gyűrött, de jóruhás. Kihajtott inge egész rendes, csak sapkája, amely a földön hever, árulja el, hogy mégis csak egy büdös proli. Egy csirkefogó. Dehát az mindegy...

— Hát te mit keresel itt? — kérdi, mint csalafintaságon ért diáktól. A betörő riadt bűvöletben nézi a nagy, meztelen testet, mint kobrát az áldozata. Nem jön hang a szájára.

— Mi? No megkukultál?... Arcába nevet. — Na. Szóval te betörő vagy, mi? Rabló. Nna?... Rablógyilkos!

Lesüti a szemét — Nem vagyok.. gyilkos...

— Nem ám, mert én voltam a gyorsabb... Nevet. — Hát ez a piztoly? Na, ne szégyeld magad, csak mondd meg, hogy belém durrantasz az imént, ha tudsz. Na, ne félj, nem eszlek meg. Semmi baj. Nem sikerült. Pedh, mi?

— Nem tudtam hogy itt hon tetszik lenni nagyságos... báró úr.

— Na, szóval ismerjük egymást. Vagyis csak te engem. Hát téged hogy hívnak? Na hogy hívnak az anyád büdös, mert... ne jajgass!

— Lesák. Lesák Ferenc.

— Lesák. Igazi betörőnév. Mi?... — Nevet.

Lesák nem tudja, hogyan viselkedjék. Már eszmélkedik bűvöletéből. Szolgálatkészzen nevet.

— Jó pofa vagy öregem. Lesák! És fáj, ha így megszorítom a csuklód? Te, nehogy ordítani merj, mert... Nahát mit csináljak veled, mi?

— Tessék szives lenni elengedni, báró úr...

Harsányan nevet. — Ez jó volt öregem! Elengedni? Hát a büdös öreganyád...? Félsz? Mitő? Mondod, vagy... A börtöntől, mi?

Lesák sziszeg a szorítás erejétől. — Én már nem kapok börtönt, hanem biztosan dologházat. Mert már előéletem van...

— Előleted?... Remek. Mint valami ringyónak vagy kisasszonynak...

— Legalább három évet.... Ezért kérem a báró urat...

— Nix. Arra ne is gondolj te... te rabló.

Lesák látja, hogy minden hiába. Tehetetlen düh villan a szemében. Beleköpi az arcába:

— Maga is az, az istenit magának! Még ha összetör akkor is... Még ha összetör... Mert miből van egy ilyen villa... meg ennyi holmi... mert munkával ezt nem lehet megszerezni...

— Mit mondasz bitang? Hát tudd meg, hogy örökölttem...

— Akkor az apja rabolta. Hiába szorit, én se vagyok vajból! Az anyámat merte...?

Hirtelen kiegyenesedik, a keze kapocsban, de a lába! Egy pillantás, de — már a földön fekszik. Nem tudott... nem tudott a báró meztelen lábára ugrani. Vége. Liheg a földön, a karja kicsavarva. De Szepesy is liheg.

— Az anyád. Erős fiú vagy. Éppen jókor jöttél nekem.

Üti a fejét. Ökölrel és nyitott tenyérrel, váltogatva. Időnkint abba-hagyja, hogy a torokba fojtja a kitörni akaró üvöltést.

A sarokról füttyszó hallatszik, utána lábdobogás, mintha futna valaki.

— Mi volt ez? Hé, nem beszélsz?... Nem? Mi...

— A... a másik... cinkelt, biztos jön valaki... zsarú... jaj nekem!

Elengedi a nyögő, heverő embert. Felveszi a revolvért és visszaül a pamlagra.

— Nahát. Hát mondd te... te Lesák...

Nevet, vidáman, kielégülten. Jól esett ez a birkózás, megkönnyebült. A rabló nyögve tápázkodik, vörös és kék az arca, szája szegletén szivárog a vér.

— Szóval félsz a dologháztól?

Lesák az ablak felé pislog. Szabadon áll. De az utcáról biciklikerekek percegése hallatszik. Kerékpáros rendőrök.

— Igen nagyságos úr, félek.

Könyörgő szemében remény csillan.

— Hát jól van Lesák, nem fogsz ülni. Nem adlak át a rendőröknek. Ne köszöngess! Te jól jöttél nekem Lesák, ma ülni volt kedvem. Sajnos nem volt módom reá, mert büdös egy kulturvilág ez, mondhatom neked. Nna...

Elhúzza a pisztolytárcsa závarját, belenéz. — Stimmel. Szóval nem kerülsz dologházba, jól van?... — Nevet.

Lesák hálásan, de némi szorongással ismétli a nevetést.

Szepesy nézi a hálás nevetésre görcsösödő arcot s már kacag. Harsányan, hahotázva.

A bicikliberregés most surran el az ablak alatt.

— De megöllek. Mert talán ebben az egész rohadt életben nem lesz még egy ilyen alkalmam, hogy büntetlenül meggyilkolhatnék valakit. Nálad obligón kívül vagyok. Önvédelem. Még meg is köszönök. Egy ilyen ziccet nem hagyhatok ki. Ezt megértheted...

Lesák arcán megalvad a nevetés. A szája tátog, hangtalanul. Iszonyat növekszik a szemében, mint a térjedő tűz, a báró kacagása félreérthetetlen. Az ablakot keresi gyors pillantással, ugrik, üvölt...

Füle mögött éri a golyó. A falig vágódig a teste, szinte röptében találja oldalon a hatalmas meztelen láb. Kiloccsanó agyveleje bemocskolja a halvány, selyemfényű tapétát.

A MŰVELŐDÉS JOGA: „Descartes megvetette a rezignációt s a fatalizmust. Nem volt hajlandó meghajolni a presztizs előtt és így minket sem invitál arra, hogy az ő presztizse előtt meghajoljunk. Egészen közel áll hozzánk, maután ott áll a modern tudomány kútfejénél és nem rabja semmi néven nevezendő társadalmi előítéletnek. Szerinte minden szellemben sohasem sejtett lehetőségek rejlenek, mihelyt alkalmat adunk ezeknek a lehetőségeknek arra, hogy szabadon kivirágozzanak. Így tehát hogyan is maradhatna a kultúra egyesek kiváltsága? Mi is meg vagyunk győződve róla, mélyen meg vagyunk róla győződve, hogy minden embernek, bárhonnet ered is, még van a joga arra a kultúrára, amely számára a legmegfelelőbb...” (Jean Zay francia közoktatásiügyi miniszter a párizsi bölcséleti kongresszuson.)